

Schein Gábor /

RADNÓTI EMLÉKÉRE

Kőt kőre raksz,
s amit építesz,
egy éj alatt mind leomlik.
Fekete hull majd fehérre,
hisz e teremtett világon
minden körbefut,
s végül az marad, ami volt:
szögesdrót és rózsabokor.

SZERB ANTAL EMLÉKÉRE

Auschwitz után verset írni?
A világban valahol mindig ölnék,
s a jambusok koponyáját
bezúzza a puskatus.

Auschwitz után verset írni?
A vers szomorú világfa,
s minden ágán
halottak lelkei zizegnek.

»Elbúcsúzni sem tudtam tőlük«

CLAUDINE VEGH INTERJUKÖTETÉBŐL

Jean, Sonia akiknek az élettörténetét alább olvashatjuk, a szerencsések közé tartozik. Szerencsés Claudine Vegh többi beszélgetőtársa is: a negyvenes években voltak gyerekek, zsidó gyerekek, Franciaországban; szüleiket deportálták, de ők maguk megkímélődtek a gyűjtő- és koncentrációs táborok borzalmaitól; életben maradtak, akadt egy szomszéd, rokon, jó lelkű parasztcsalád vagy katolikus pap, aki megmentette, bújtatta, befogadta őket; (közülük a legszerencsésebbeknek még haza is került legalább az egyik szülője); kiválsón tanultak az iskolában, és később sikeres értelmiségi pályákra léptek; megházasodtak és gyerekeik születtek... Szerencsésnek mondhatók tehát, hiszen túlélték a holocaustot, és az életük ráadásul úgy alakult, ahogy a szüleik még a legszebb álmaikban sem képzelhették. Éppen csak: ők maguk másképp látják!

Ezek a gyerek-túlélők harminc-harmincöt éven át magukkal hurcolták a szenvedésüket; soha, senkinek se voltak képesek elmondani, mit éreztek, amikor elszakadtak a szüleiktől, amikor bújkálniuk kellett, amikor hiába várták vissza a családjukat. Senkivel se tudtak a velük történekről beszélni, talán mert attól féltek, hogy a „normális” emberek úgyse értenék meg; vagy hogy ha kiderül „másságuk”, még elveszítenék az épp csak hogy felépített, törekeny pozícióikat a „normális” világban. Életükben először Claudine Vegh előtt nyíltak meg – nemcsak azért, mert többéves barátság fűzi őket össze, hanem mert maga is sorstársuk: szenvedéstörténete párhuzamos az övékkel.

Az interjúkat készítő Claudine Vegh kezdő pszichiáter Párizsban. (Magyar hangzású nevét a férjétől kapta). A kötetet a saját, megindító élményével vezeti be. Gyereke barátjának bár micvő-ünnepségen vett részt, ahol az ünnepelt fiú anyja helyett, hogy büszkeségtől és boldogságtól sugárzott volna, miként más anyák szokták, magába roskadva zokogott a szertartás alatt. Miközben a fiú értetlen zavarodottsággal, a vendégek pedig döbbenet figyeltek a jelenetet, Claudine Vegh ismét átélte azt a kimondhatatlan fájdalmat, amit maga is érzett egy évvel korábban, a saját fia bár micvóján. Boldogtalanságának ez a váratlan és feltartóztatatlan kitörése hívta fel figyelmét a problémára: gyerekkori sebeiket az idő nem gyógyította be; az élet-

ben adódó boldogságforrások – család, munka, siker – nem kárpótolhatták őket a veszteségért, az elszenvedett traumáikért. Egyéb feladatait egy időre félretolva, nekiindul hát, hogy felderítse, hogyan „boldogultak” az életben más, hozzá hasonló áldozatok, akik „szerencsésnek” számítanak ugyan, de egy más perspektívából szemlélve nyilvánvaló, hogy kínlódba vonszolják csak át magukat az életben: elviselhetetlenül terhesnek érzik és üresnek; sose tanulták meg – Jean szavaival – „élvezni az életet”.

Bruno Bettelheim, a neves pszichológus, a könyv utószavában arra keres feleletet, hogy a gyerekáldozatoknak miért esik olyan nehezükre még húsz-harminc évvel később is arról a tragédiáról beszélni, ami velük történt; és hogy miért fontos, hogy mégis beszéljenek róla. Claudine Vegh és társai egyéni sorsában közös, hogy nem csupán elveszítették a szüleiket, de a körülményeik folytán meg sem gyászolhatták őket. Nem volt rá módjuk, hiszen az elszakadás drámai hirtelenséggel történt, még el sem búcsúzhattak a szüleiktől; nincsenek kézzel fogható bizonyítékaik a halálukról („Nincs egy sír, amit meglátogathatnék” – mondja Jean); amíg csak lehetett, a reménybe kapaszkodtak tehát, hogy egy napon a szülők majd visszatérnek. (Claudine Vegh beszélgetőtársai valamennyien rögeszmésen ragaszkodtak a saját nevékhöz, a bujkálás veszélyes körülményei között is, és később, az új, befogadó családban élve is, nehogy szüleik, ha majd hazatérnek, szem elől téveszthessék őket.) Amíg élt bennük a remény, nem is akartak a szülő elvesztésére gondolni (Claudine például maga ajánlotta fel egyedül visszatérő anyjának, hogy soha ne beszéljenek az apjáról). Bettelheim saját koncentrációs tábori tapasztalatára is hivatkozva, felhívja a figyelmet még egy igen fontos okra: miután a szüleiket elhurcolták, ezeknek a gyerekeknek mindenképp a saját túlélésükre kellett összpontosítaniuk energiáikat: a menekülés, bujkálás, alkalmazkodás nehéz körülményei között életerőre, leleményességre és bátorságra volt szükségük – nem engedhették tehát meg maguknak a gyászt, nem adhatták át magukat a búskomorság érzésének. (Hasonlóképpen, Dachauban és Buchenwaldban nem gyászolták meg igazán elvesztett társaikat – írja Bettelheim, minthogy a szomorúság állapota erősen veszélyeztette